

כיצד מחדרין

חרב יעקב אריאל – רב העיר רמת-גן

לעיני ר' רפאל גוילי ז"ל - ראש המועצה הדתית בר"ג שנים רבות.
איש צנוע וענו, ישר דרך, אוהב תורה ומוקיר רבנן. ניהל את המועצה על מי
מנוחות באחריות וביעילות ודאג להרמת הכשרות בעיר.
עפ"י שיעור ביום השנה הראשון לזכרו.

קדושים תהיו

"ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו". התורה הקדימה לאיסור מאכלות אסורות העיקרי - הטרפות - הקדמה רעיונית "ואנשי קודש תהיון לי" כלומר איסור אכילת טרפות אינו מצטמצם בהגדרות הלכתיות פורמליות בלבד. מטרתו לקדש את האדם (הרמב"ם כלל הלכות אלו בספר "קדושה"). נלענ"ד שיש כאן לא רק טעם רעיוני אלא גם הגדרה הלכתית¹: הטרפה אינה אסורה מצד עצמה, משום שהבהמה עומדת למות, אלא בגלל התקדשותו של האדם הנובעת ממנה. הנפק"מ לכך היא שאין צורך להתאים את ההגדרות הרפואיות הוטרינריות העדכניות עם הלכות התורה. לא כל בהמה העומדת למות לפי ההגדרות הוטרינריות אסורה ולא כל בהמה טרפה בהכרח עומדת למות לפי הגדרות אלו. דיינו במושג "טרפה אינה חיה" לפי מה שהיה תקף בזמן מתן תורה וחז"ל. וכבר עמד על כך הרמב"ם²:
ואין להוסיף על טריפות אלו כלל שכל שאירע לבהמה או לחיה או לעוף חוץ מאלו שמנו חכמי דורות הראשונים והסכימו עליהן בבתי דיני ישראל אפשר שתחיה ואפילו נודע לנו מדרך הרפואה שאין סופה לחיות.
בעוד שבהלכות רוצח³ הוא פסק:

¹ כבר חז"ל הסיקו מסקנות הלכתיות מהקשר זה של הפסוק עיין פסחים כד ב

² הלכות שחיטה פרק י הלכה יב

³

ההורג את הטריפה אע"פ שאוכל ושותה ומהלך בשוק הרי זה פטור מדיני אדם וכל אדם בחזקת שלם הוא וההורגו נהרג עד שידוע בודאי שזה טריפה ויאמרו הרופאים שמכה זו אין לה תעלה באדם ובה ימות אם לא ימיתנו דבר אחר.

הטרפה אינה סיבת האיסור, אלא רק סימן חיצוני שנתנה התורה לסוג מסויים של בע"ח, שבו יש לבטא את הריסון והעידון של האדם. התורה הכירה את נפש האדם שתאוותו לזלול בשר היא מן המפורסמות ורצתה לקדשו דווקא בתחום זה, לכן הגבילה אותו באכילת מוצרי בשר. (הדבר משתקף בהלכות רבות המגבילות את אכילת הבשר: רק מינים טהורים – והם מעטים – ורק לאחר שחיטה כשרה ורק לאחר בדיקה מטרפות ורק לאחר ניקור ומליחה או צלייה וכמו"כ אסור לבשל בשר בחלב. ומסתבר שהתורה רצתה בכך ללמדנו כיצד לרסן ולעדן גם תחומים אחרים בחיינו).

לעומת זאת, באיסור רציחה סיבת האיסור היא השמירה על חיי האדם ואיסור הפגיעה בהם. חיינו של האדם הם סיבת ההימנעות מקטיעותם. אך מי שהרג אדם שאינו נחשב חי בקריטריונים המקובלים במציאות בה אנו חיים, דהיינו אצל הרופאים שהם המומחים לכך, לא קיפד חיים של אדם חי, אלא של מי שעומד למות ולכן עונשו קל יותר.

ומכיון שמטרת איסור הטרפה התפרשה ע"י התורה כשאיפה לקדושה אין אדם יוצא ידי חובה בקיום פורמלי בלבד של המצוה, אלא עליו להתקדש גם במותר לו וכדברי הרמב"ן⁴:

והענין כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין, א"כ ימצא בעל התאוה מקום להיות שטוף בזימת אשתו או נשיו הרבות, ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הוזכר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה. לפיכך בא הכתוב, אחרי שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי, וציוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות וגם ישמור פיו ולשונו מהתגאל ברבוי האכילה הגסה ומן הדבור הנמאס, כענין שהזכיר הכתוב (ישעיה ט טז) וכל פה דובר נבלה, ויקדש עצמו בזה עד שיגיע לפרישות, כמה שאמרו על רבי חייא שלא שח שיתח בטלה מימיו.

ובעקבותיו הולך רמח"ל במסילת ישרים פ"ג:

כי הפרישות ודאי צריך ומוכרח, הזהירו עליו חז"ל. הוא מה שאמרו (תורת כהנים): "קדושים תהיו" (ויקרא י"ט) - "פרושים תהיו". עוד אמרו (תענית י"א): "כך היושב בתענית נקרא קדוש קל וחמר מנזיר". עוד אמרו (פסיקתא): "צדיק אוכל לשבע נפשו" (משלי י"ג) - "זה תזקיהו מלך יהודה. אמרו: "עד שאדם מתפלל על דברי תורה שיכנסו בתוך מעיו יתפלל על אכילה ושתיה שלא יכנסו בתוך מעיו"

דרך היחיד

מכיון שהידור מצוה מונחה ע"י רעיון הקדושה יש לבוחנו עפ"י אמת מידה זו. ולכן התכוונו חז"ל באומרם לא עם הארץ חסיד. כי מי שאינו ת"ח אינו יודע את אמות המידה הנכונות ופעמים שהוא מהדר במצוה מצד אחד וגורע ממנה, או ממצוות אחרות, בו זמנית. ואלו דברי רמח"ל שם:

יש פרישות שנצטוינו בו ויש פרישות שהוזהרנו עליו לבלתי הכשל בו, והוא מה שאמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת ז'): "אל תהי צדיק הרבה". ואם תשאל, אם כן, איפוא, שזה דבר מצטרף ומוכרח, למה לא גזרו עליו החכמים כמו שגזרו על הסייגות ותקנות שגזרו? הנה התשובה מבוארת ופשוטה, כי לא גזרו חכמים גזרה אלא אם כן רוב הציבור יכולים לעמוד בה, ואין רוב הציבור יכולים לעמוד בה, ואין רוב הצבור יכולים להיות חסידים, אבל די להם שיהיו צדיקים. אך השרידים אשר בעם החפצים לזכות לקרבתו יתברך, ולזכות בזכותם לכל שאר ההמון הנתלה בם, להם מגיע לקיים משנת חסידים אשר לא יוכלו לקיים האחרים, הם הם סדרי הפרישות האלה כי בזה בחר ה', שכיון שאי אפשר לאומה שתהיה כולה שוה במעלה אחת, כי יש בעם מדרגות מדרגות איש לפי שכלו.

מסקנת הדברים היא ששאיפת התורה "קדושים תהיו" מכוונת אומנם לכלל ישראל אולם לא בצורה אחידה. אין דרך אחת לרבים. דיים של אלו אם ילכו בדרך הכבושה של כללי ההלכה. היחיד הוא שמצווה להתקדש במותר לו לפי נטייתו ורמתו הרוחנית. מסתבר שאין למנוע את הרבים להדר אף הם במצוות בתנאי שיעשו זאת בהדרכה נכונה. ואכן אי אפשר להתעלם מכך שפעמים הפוסקים מורים לרבים ללכת בדרך היחיד ופעמים דרכים יחידות מתרחבות והופכות להיות דרך הרבים. הדוגמא הבולטת ביותר היא נר חנוכה. לפי ההלכה רק המהדרין מן המהדרין מוסיפין והולכין לכל אחד ואחד מבני הבית (למנהג הרמ"א). אולם מי שיסתפק היום בנר איש וביתו גם ביום

נמוכה עד שגם נר אחד היה הוצאה גדולה מאוד. היום כשיד הכל משגת נרות רבים אין סיבה להצטמצם בנר אחד. הלכה זו תוכל אולי לשמש כבניין אב להלכות אחרות, שכאשר הדבר מתאפשר ראוי שכולם ינהגו כמהדרין).

מגבלות

מכיון שהמקור המחייב הידור מצוה הוא הקדושה, יש לשמור עליו שאכן יקדש את האדם ולא יוריד אותו. יש שחומרא עלולה להביא עמה קולא ונמצא שכרו של המהדר יוצא בהפסדו ולכן מצינו שגם על החסידים להימנע מללכת בדרכי החסידות כאשר הדבר עלול להביא לתוצאות בעייתיות.

ואלו דברי הרמח"ל בספר מסילת ישרים פרק כ:

הנה חייב האדם לשמור כל המצוות בכל דקדוקיהם לפני מי שיהיה ולא יירא ולא יבוש, וכן הוא אומר (תהלים קי"ט): "ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש", וכן שנינו הוי עז כנמר וגו', אמנם גם בזה צריך חילוק והבחנה כי כל זה נאמר על גופי המצוות שחייבים אנחנו בהם חובה גמורה שבהם ישים פניו כחלמיש, אך יש איזה תוספות חסידות שאם יעשה אותם האדם לפני המון העם ישחקו עליו ויתלוצצו, ונמצאו חוטאים ונענשים על ידו, והוא היה יכול להניח מלעשות הדברים ההם, כי אינם חובה מוחלטת, הנה דבר כזה ודאי שיותר הגון הוא לחסיד שיניחו משיעשהו, והוא מה שאמר (מיכה ו'): "והצנע לכת עם אלהיך". וכמה חסידים גדולים הניחו ממנהגי חסידותם בהיותם בין המון העם, משום דמחזי כיוהרא.

ומעשה דר' טרפון יוכיח (ברכות י'): שהחמיר להטות כבי"ש ואמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל, אע"פ שמחמיר היה, וזה שענין מחלוקת בית שמאי ובית הלל היה ענין כבוד לישראל מפני המחלוקת הגדולה שרבתה ביניהם, וסוף סוף נגמר שהלכה כבית הלל לעולם, הנה קיומה של תורה שגמר דין זה ישאר בכל תוקף לעד ולעולמי עולמים ולא יחלש בשום פנים שלא תעשה תורה חס ושלוש כשתי תורות, ועל כן לדעת המשנה הזאת יותר חסידות הוא להחזיק כבית הלל אפילו לקולא מלהחמיר כבית שמאי. וזה לנו לעינים לראות אי זה דרך ישכון אור באמת ובאמונה לעשות הישר בעיני ה'.

ר' טרפון

מעשהו של ר' טרפון הוא אחד מתמרורי הדרך בנושא מורכב זה. המפרשים עמדו על סתירה בין שני מקומות במסכת ברכות. האחד בדף י"א:

ומעשה ברבי ישמעאל ורבי אלעזר בן עזריה שהיו מסובין במקום אחד והיה רבי ישמעאל מוטה ורבי אלעזר בן עזריה זקוף כיון שהגיע זמן קריאת שמע הטה רבי אלעזר וזקף רבי ישמעאל אמר לו (ר' ישמעאל לראבי"ע) אני עשיתי כדברי בית הלל ואתה עשית כדברי בית שמאי ולא עוד אלא שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות.

תני רב יחזקאל עשה כדברי בית שמאי עשה כדברי בית הלל עשה. רב יוסף אמר עשה כדברי בית שמאי לא עשה ולא כלום. דתנן: מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין. אמרו להם בית הלל לבית שמאי, מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורנית מצאוהו שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית ולא אמרו לו כלום. אמרו להם משם ראי! אף הם אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך. רב נחמן בר יצחק אמר עשה כדברי בית שמאי חייב מיתה דתנן אמר רבי טרפון אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי בית שמאי וסכנתי בעצמי מפני הלסטים אמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל.

לעומת זאת במסכת ברכות דף נ"ב:

אמרו להם בית הלל לבית שמאי לדבריכם מי שאכל בראש הבירה ושכת וירד ולא ברך יחזור לראש הבירה ויברך? אמרו להן בית שמאי לבית הלל לדבריכם מי ששכח ארנקי בראש הבירה לא יעלה ויטלנה לכבוד עצמו הוא עולה לכבוד שמים לא כל שכן הנהו תרי תלמידי חד עביד בשוגג כבית שמאי ואשכח ארנקא דדהבא וחד עביד במזיד כבית הלל ואכליה אריא.

מדוע בברהמ"ז מומלץ לנהוג כבי"ש? תירצו המפרשים שבברהמ"ז גם ב"ה מודים שהיה ראוי לנהוג כבי"ש, אלא שהם לא חייבו כל אחד לנהוג כן, אך מי שנוהג כן יבורך. משא"כ להטות בזמן ק"ש, לדעת ב"ה אין בכך שום צורך אפילו לא לפני משורת הדין. אדרבה, ראוי שבזמן קבלת עול מלכות שמים ישב האדם בכובד ראש ולא יטה. אלא מעתה יקשה עלינו מסוכה. לכאורה, הרי גם ב"ה יודו לבי"ש שמן הראוי שאדם ישב כולו בסוכה ולא רק ראשו ורובו! ומדוע אמר רב"ז שהנהוג כבי"ש חייב מיתה?

ועל כך תירץ רמח"ל שהייתה בכך סכנה שהתורה תיעשה כשתי תורות. מדוע החשב היה רק במחלוקת זו ולא במקומות אחרים?

מסתבר שבמחלוקת ב"ש וב"ה יש יותר חשב ללא תתגודדו מאשר במחלוקת פוסקים אחרות שבהן הרוצה להחמיר יחמיר. כי במחלוקת ב"ש וב"ה נמנו וגמרו הלכה כב"ה. כלומר עמדו למניין והחליטו ברוב דעות שהלכה כב"ה ואף קיבלו אישור על כך מבת קול. מכאן ואילך דברי ב"ש אינם משנה במקום ב"ה והנהוג כמותם עובר על הכרעת התורה.

ווכן בשו"ת עונג יו"ט סימן ט שכתב:

ולדברינו אפשר לומר דהא דאמר רב יוסף עשה כדברי ב"ש לא עשה כלום ואינו יוצא ידי חובת ק"ש כיון שהטה בכוונה לקיים דברי ב"ש שאין הלכה כמותו עבר אקרא אחרי רבים להטות והוי מצוה הבאה בעבירה. דכיון שעשה בקיום המצוה עבירה לא יצא. ולהכי אמרו לו זקני ב"ש אם כך היית עושה לא קיימת מצות סוכה מימך אף מדאורייתא אף שגם לדברי ב"ש הסוכה כשירה מן התורה מ"מ כיון דבהא הלכה כב"ש והוא עשה כב"ה מחמת שחלק עליהם יש כאן איסור שעובר על אחרי רבים להטות דבהא הו"ו ב"ש רובא. ואלו היה עושה כן מחמת שלא הי' לו סוכה אחרת הי' מקיים לכה"פ מצות סוכה מה"ת. אבל עכשיו שעשה כן מחמת שחולק עליהם לא קיים מצות סוכה כלל אף מה"ת אלמא דדבר זה מבטל את המצוה לגמרי א"כ הוא הדין מי שהטה לקיים דברי ב"ש לא עשה ולא כלום ולא יצא ידי ק"ש משום מצוה הבאה בעבירה. ולא דמי להא דאמרין בברכות (דף נג) דב"ש סברי שכת ולא בירך יחזור למקומו ויברך וב"ה סברי יברך במקומו וההוא תלמידא דעבד כב"ש ואשכח ארנקא דדהבא. דהתם אף לב"ה מצוה מן המובחר לחזור למקומו ולברך אלא שאינו מחויב מן הדין להכי אם חזר למקומו ליכא עבירה. אבל הטיה בק"ש לב"ה ליכא שום מצוה מן המובחר.

מדבריו עולה שהליכה אחר הרוב אינה רק דין אלא גם מצווה ומי שאינו הולך אחרי הרוב, אפילו לחומרא, עובר עבירה והמצווה שהוא מקיים באותה שעה מתבטלת משום מצווה הבאה בעבירה.⁵

⁵ עיין פ"י הרמ"פ לטהמ"צ לרס"ג עשין צו שדן בשאלה זו אם הליכה אחרי הרוב היא דין או מצוה. ועיין באחלה של תורה ח"ד סי' יט בנספח אות ז ובוהר הרקיע מ"ע אות נב כתב שהליכה אחרי אינה מצוה

מחלוקת אחרות שהוכרעו

כאמור, מחלוקת ב"ש וב"ה שונה מכל המחלוקות בש"ס כי בה נמנו וגמרו והוכרעה ההלכה כרוב, משא"כ ביתר המחלוקות בש"ס ובפוסקים שלא נמנו בהן וגמרו. ואע"פ שאנו הולכים בדרך כלל בפסיקת הלכה אחרי הרוב, הרי זה משום שראוי להעדיף הליכה עם הרוב שהיא מסתברת יותר מאשר עם המיעוט. אולם מכיוון שלא עמדו למנין אין זו הכרעה מוחלטת ואין כאן עבירה על מצות "אחרי רבים להטות" ולכן רשאי אדם להחמיר כדעת המיעוט.

מיהו נראה שהלכה שנתקבלה ע"י כל בית ישראל הפכה להיות כהכרעה של בי"ד הגדול ויש בה איסור "לא תסור". אומנם אין דין זקן ממרא נוהג אלא בביה"ד הגדול היושב בלשכת הגזית שנאמר "וקמת ועלית אל המקום" אך איסור לא תסור חל גם על בי"ד גדול שאינו בלשכת הגזית ולפי הרמב"ם הי"ה דבר שנתקבל ע"י כלל ישראל.⁶ הלכה שנתקבלה למעשה ע"י רוב מנין ורוב בנין של ישראל יש בה גם עבירה על מצות "אחרי רבים להטות".⁷ ומכיוון שהשולחן ערוך עם המפה התקבלו כספר ההלכה המחייב את כל ישראל אין להחמיר יותר מהם. כי כל המוסיף עלול, הוא או אחרים, גם לגרוע.

בשב ואל תעשה מותר להחמיר

ולכאורה יש להקשות על דברינו ממשנה מסכת דמאי פרק ו משנה ו:

ב"ש אומרים לא ימכור אדם את זיתיו אלא לחבר ב"ה אומרים אף למעשר וצנועי בית הלל היו נוהגין כדברי בית שמאי.

וכמו"כ יש להקשות מביצה דף כא/ב:

שלשה דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי בית שמאי אין טומנין את החמין לכתחלה ביום טוב ואין זוקפין את המנורה ביום טוב ואין אופין פתין גריצין אלא רקיקין אמר רבן גמליאל מימיהן של בית אבא לא היו אופין פתין גריצין אלא רקיקין אמרו לו מה נעשה לבית אביך שהיו מתמירין על עצמן ומקילין לכל ישראל להיות אופין פתין גריצין וחררין.

⁶ עיין הקדמת הרמב"ם למשנה תורה ודרשות הר"ן יב. וראה מש"כ באחלה של תורה ח"א סי' א.

⁷ וראה ח"ד סי' יט בנספח אות ז

ובתו"ט על מסכת שבת פרק א משנה ט שאל שאלה דומה על ר"ג שהחמיר כב"ש בשבת:

פי' הר"ב ומחמירין על עצמן כבית שמאי ואין להקשות דבפ"ק דברכות משנה ג' שנינו שנסתכן ר' טרפון על שעבר על דברי בית הלל הכא בשב ואל תעשה שאני. ומיהו אף בקום עשה מצינו דלא מיקרי העברה כההיא דפרק ח' דברכות משנה ז' מי ששכח ולא בירך דבית שמאי אומרים יחזור למקומו ויברך וב"ה אומרים יברך במקום שנוזכר ובגמ' [אמרי'] דהוה עובדא דההוא דעביד כבית שמאי ואשכח ארנקי התם נמי כתב הרא"ש דבהא אף ב"ה מודו שטוב לעשות כבית שמאי אלא שלא הטריחוהו ע"כ. כלומר משא"כ בק"ש דמאי טיבותיה דקורא בהטייה כיון דלב"ה קרא דובשכבך לא משמע להו הכי כלל וכלל].

ובתירוצו מיושבת גם קושייתנו מדמאי ומביצה. כי גם שם וגם שם החומרא הייתה בשב וא"ת. נמצא א"כ שאסור להחמיר בקום ועשה כב"ש. אך בשב וא"ת מותר לאדם צנוע להחמיר כב"ש.

ובירושלמי⁸ מסופר על רבי טרפון שירד לאכול קציעות מתוך שלו שלא בטובה כב"ש, ר"ל שהוא קטף פרות בלי רשות. וכל ימיו של ר' טרפון היה מתענה על הדבר הזה ואמר אוי לי שנתכבדתי בכתרה של תורה. כלומר הוא הצטער על שנהג שלא כשורה. ולכאורה הדבר היה בשב וא"ת, שלא ביקש רשות? מיהו שם י"ל שקטיפת הפרות היא בקום ועשה.

גם הטי"ז⁹ הולך בשיטה זו לחלק בין קום ועשה לשב וא"ת, עיי"ש שהביא מתשובת רש"ל: יש נוהגין לא לאכול בשר גם אחרי ת"ב עד שבת (כרשב"ג במס' תענית) ולא יאות עבדי, כמו ר"ט שלא היה צריך להחמיר כב"ש. והטי"ז עצמו חולק עליו ומחלק שר"ט עשה מעשה כב"ש נגד ב"ה. אך מי שאינו אוכל בשר כרשב"ג אינו עושה מעשה. והוסיף: המחמיר אסור לו לומר שהוא חש לדברי רשב"ג דבזה נראה דחולק על פסק דרבא ח"ו אלא יחמיר לעצמו דרך לפנים משורת הדין ולא יאמר כלום.

כלומר גם במקום שמותר לאדם להחמיר בשב וא"ת, עליו להיזהר שלא לפגוע במעמד התורה ובכבודה.

חשש ערעור הסמכות

תוך כדי כתיבת מאמר זה הגיע לידי מאמרו של הרב ישראל פרידמן ממנשטת¹⁰ בחלק מהדברים זכיתי לכוון לדבריו ובחלק נעזרתי בו. בין היתר הקשה על התוס' יו"ט בשם האדמו"ר ר' ישראל מהוסיאטין ממסכת ביצה דף ל"ב: בי רחיא דאביי דלוף אתא לקמיה דרבה אמר ליה זיל עייליה לפוריק להתם דלהוי כגרף של רעי ואפקיה יתיב אביי וקא קשיא ליה וכי עושין גרף של רעי לכתחלה אדהכי נפל בי רחיא דאביי אמר תיתי לי דעברי אדמר.

אביי פירש את נפילת הריחיים כעונש שהוטל עליו בגין חומרא שהחמיר על פסיקת רבו. והרי אביי החמיר בשב ואל תעשה, שנמנע מלהכניס את מיטתו לבית הריחיים! וצ"ל ששם מכיון שאביי שאל את רבה מה הדין והוא לא קיבל את דעתו הדבר נראה כמערער אחרי רבו בעליל וערעור כזה אסור גם בשב וא"ת. או שעצם הפנייה לרבו נחשבת לקום ועשה.

מצינו אפוא שהמהדר צריך להיזהר שלא לפגוע בסמכות ההלכה, כי יש בכך סכנה לקיומה של התורה בישראל. הדין הוא דין ואילו הוא נוהג לפנים משוה"ד. המזלזל באחרים הנוהגים כדין אינו מהדר במצוה, ושכרו יצא בהפסדו.

החמרה רק בשיקול הדעת

המקור העיקרי להנהגת הידור בנושא הטרפות הוא בחולין לו שיחזקאל הנביא לא אכל מבהמה שהורה בה חכם. לאור מש"כ לעיל צריך לומר שיחזקאל לא הלך לשאול באופן אישי חכם שהתיר לו והוא הורה להפך. אלא החכם הורה הוראה כללית לציבור ויחזקאל נמנע מלאכול בגלל הידור מצוה. ומכאן למדנו שההידור מתייחס רק להימנעות מלאכול דבר שהתעוררה בו שאלה חדשה, שאין עליה פסק מבורר, והחכם הורה בה עפ"י שיקול הדעת. אך אם זו הלכה מפורשת בדבר משנה מסתבר שהחולק על כך מערער את סמכותם של חז"ל. ולכן מצינו בכמה מקומות שאסרו להחמיר בכגון דא.

⁸ מסכת שביעית פ"ד הל' ב.

וכן כתבו התוספות עבודה זרה דף ל"א:

בירושלמי רב יצחק בר שמואל בר מרתא נחת לניצבין אשכח לר' שמלאי הדרומי יתיב ודריש רבי זבית דינו התיירו את השמן שמואל קבל עליו ואכל רב לא אכל א"ל שמואל לרב אכול או אנא כתיב עלך זקן ממרא א"ל עד דאנא תמן אנא ידע.

ועל פיהם פסק בשו"ת הרמ"א סימן נד:

ולכן נ"ל מכל הני טעמי דשמן זית מותר, ופוק חזי מאי עמא דבר... ואי משום שמחמיר על עצמו כאשר כתב מעכ"ת, כבר אמרו בירושלמי נדרים (פרק ט הלכה א) לא דייך מה שאסרה לך התורה אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים! ואמרו ג"כ הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט. ובירושלמי גבי התרת שמן... א"ל שמואל לרב אכול או אנא אכתוב עליך זקן ממרא כו' כמו שהביאו התוס' פרק אין מעמידין. ומה שהביא מעכ"ת ראיה מיחזקאל שלא אכל מבהמה שהורה בה חכם אינו דומה לנדון דידן, שמנהג פשוט בכל ישראל לאכלו ולית דחש ביה וליכא ביה ספיקא כלל, דאין להחמיר בזה... ולכן לדעתי המחמיר בדבר זה אינו אלא מן המתמיהים.

וכן בברכ"י יו"ד יז ב:

והיינו דווקא כי עבד מצד החומרא וגדר לקדש את עצמו במותר לו אבל אם עושה מפני שיש לו פקפוק בעיקר הדין אסור לעשות כן וכדכתב מהר"ם בתשובה מרדכי פ' כל הבשר.

ובפתחי תשובה יורה דעה סימן קטז ס"ק י:

ראיתי בסולת למנחה כלל ע"ו דין ח' שכתב בשם תורת האשם דמי שרוצה להחמיר לנהוג איסור בדבר שלא מצינו שהחמירו אמוראי כגון מה שנתבטל בששים או בכלי שני הוי כמו אפיקורסות ויצא שכרו בהפסדו ודלא כמ"ש או"ח סוף כלל נ"ז עכ"ד.

יתרה מזאת, בבני יששכר לחודש אדר כתב שחסידיים ואנשי מעשה היו מהדרין לאכול דווקא מתערובת של אחד ביותר מששים וכדו' כי היפוך האיסור להיתר יש בו מעין הפיכת מידת הדין למידת הרחמים.

העולה מדברינו הוא שדבר שהוכרע להלכה באופן חד משמע אין להחמיר בו, אפילו בשב ואל תעשה.

כשהחומרה עלולה לגרום תקלה לציבור

בשו"ת תשב"ץ חלק ב סימן לו

אם יש חשש עבירה בתקוני מבואו' [לת"ח]. ח"ו. אבל הזריו בזה ה"ז משובח אדרבה הם תמהים בגמרא על מי שאפשר לו לתקן ואינו מתקן דאמרי' בפ' הדר (ס"ח ע"א) א"ל רבא בר חנן לאביי מבואה דדיירין בה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ליה לא עירוב ולא שתוף. א"ל מאי אעבוד מר לאו ארחיה אנא טרידנא בגרסאי אינהו לא משגחי ונראה מכאן שאלמלא טרדת הגרסא דרך ת"ח הוא לתקן ומי שלבו נוקפו בזה הדיוטות גמורה היא או מינות נזרקה בו. וזכות גדולה היא למתקן (ובפ"ק) [ובפ"ב] דביצי' (ט"ז ע"ב) גבי מערבין עירובי חצרו' ב"ט ואמרי' התם במאן דאורי לאיסורא הויא הוראה לקלקולא משום דמתקלקלי בה רבים ובאים לטלטל בלא עירוב.

כאן מובע החשש שחומרתו של ת"ח להימנע מעצם התיקון של המבואות עלולה לגרום תקלה לכלל הציבור. חובתו של ת"ח למנוע מכשול מהציבור ולכן אל לו להטיל עליהם חומרות יתרות אלא לתקן להם ערוב. אולם ייתכן שגם לדעת התשב"ץ מותר לאותו חכם להימנע בעצמו מטלטול במבוי לאחר שתיקנו. אך מאידך, ייתכן לומר בדעתו שאסור גם לת"ח עצמו להימנע מטלטול במבוי שתוקן, משום שהממשמש בבגדו ע"ש עם חשכה ע"מ שלא לטלטל נחשב לקום ועשה.

(גם בימינו היו מקומות שנמנעו בכלל מתיקון ערובין בגלל חששות שונים. וגרמו לציבור הרחב להיכשל באיסורי שבת. דעת הפוסקים לא הייתה נוחה מחומרא זו, שיש בה תקלה לרבים. לעומת זאת הנמנעים מטלטול בעצמם בשבת למרות שיש ערוב במקום (בעיקר בגלל התחשבות בדעות הפוסקים שרה"ר היא מהתורה גם כשאין בה ס' ריבוא כל יום) יש להם על מה שיסמוכו. אם כי גם כאן השאלה היא, האם יכול אדם להחמיר ולהימנע מטלטול על סמך זה שאשתו תטלטל? אם אשתו רואה בכך מידת חסידות ומוכנה שבעלה ינהג מידת חסידות על חשבונה הדבר מותר. אך אם הוא סבור שהדבר אסור מעיקר הדין צ"ע אם הוא יכול להרשות לאשתו לעבור עברה לדעתו.)

וזה לשון שו"ת שרידי אש חלק ב סימן ו - שחיתת עופות בחתיכת כל המפרקת מכתב י עמוד שכא:

וגם לא ישר בעיני מ"ש כת"ה כי היראים ימנעו מלאכול אבל צריך לדאוג בעד ההמון. ולדידי הדבר בהיפך, כי אם יחדלו היראים מזה, יסברו ההמון שהתירו להם דבר האסור, וכאילו הדבר מסור ביד הרבנים להתיר האסור לעת הצורך ככהני דתות אחרות, ודברים כאלה גורמים הריסת הדת ח"ו, וילמדו להקל באיסורים, והדברים עתיקים וא"א להעלות הכל על הכתב. ולא כן דרך חכמינו ז"ל בכמו אלה. ולדידי נראה ברור דטעמו של שמואל בירושלמי עבודה זרה פ"ב ה"ח דשמואל שלח ליה לרב אכול משחא של נכרים, ואי לאו כתיבנא עליך זקן ממרא, ע"ש. ואף דכל המחמיר תבוא עליו ברכה, וכל אחד יכול להחמיר לעצמו, מ"מ מאחר שיצא הדבר בהיתר ע"י הבית דין הגדול שבאותו הדור של ר"י נשיאה, ואם הוא יחמיר לעצמו יהי נראה בעיני ההמון שב"ד התירו דבר האסור ונפיק מיניה חורבא להקל באיסורין, ובאמת לא נאסר מעולם בהחלט, כדתניא בעבודה זרה ל"ו, א ישבו רבותינו ובדקו על שמן שלא פשט איסורו ברוב ישראל, לפי שהיתה גזירה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה. ואנכי, אי הוינא במדינתכם הוינא אכילנא משופרי שופרי משחיטה זו, כדי להורות הלכה לרבים.

ואת צנועים חכמה

בשו"ת רדב"ז חלק ד סימן רצו:

וכתב הריטב"א ז"ל בשם רבותיו ז"ל כי בדבר שאין האיסור מבורר ולא מוכרע לא ישנה מפני המחלוקת ויותר טוב היה לאלו המחמירים שלא ילכו לשום בית שיזמנו אותם וישימו להם תואנה ממה שיגעילו את כליהם ולשוויינהו ככותאי או כאחד מעמי הארץ ולא אדבר בזה פן דברי יזיקו ולא יועילו אבל מכל מקום לגבי דינא כיון שיש בה כל הקולות אשר זכרנו לא היה להם לחוש לגיעולי כליהם אפילו לכתחילה - - וכך אני עושה כי אני מחמיר על עצמי שלא לאכול הביד"ינגאן (חצילים) משום ודאי ערלה ואפילו הכי איני נמנע מלאכול אצל בעלי בתים אעפ"י שאני יודע בודאי שאוכלין הביד"ינגאן. וגם לא אסרתי אותם עליהם לפי שאין איסורו כל כך מבורר --- וכתבתי לך זה כדי שתבין שהדברים שאדם מחמיר על עצמו ואחרים נהגו בו היתר ואין איסורו מבורר אין עלינו לשנות מנהגם. וכל שכן שלא להגעיל כליהם ולעשות אותם כעמי הארצות אלא [אם] עכ"פ ירצה להחמיר על עצמו אפי' בכיוצא בזה יכבד וישב בביתו שגורם למחלוקת גדולה ולשנאת חנם ולחילול השם בר מינן והאל הטוב יכפר בעד אמן.

יתרה מזאת, הש"ך¹¹ הביא דעה שמותר למחמיר לאכול אפילו את התבשיל עצמו ורק לא את גוף הדבר שהוא מחמיר בו וז"ל:

אבל אין אוסרים כלים כו' - ז"ל הב"י מ"כ בשם ספר אגודה בערפורט נוהגים לאסור ובשאר קהלות נוהגים להתיר אמנם אלו אין נמנעין מכלים של אלו ומבישוליהן אך הכרס אין אוכלים בבואם לקהילותם עכ"ל וכן הוא בחדושי אגודה הנדפסים בסוף תשובת מהרי"ו ובאגודה פרק ג"ה סי' פ"ט ומשמע דאפילו יש תערובות מחלב הדבוק לכרס בתבשיל ואינו בטל בתבשיל אין נמנעין מלאכול ועי' בסי' קט"ו ס"ק ט"ז י"ז ובסי' קי"ט ס"ק כ' כתבתי כמה חילוקי דינים בזה.

להיתר השימוש בכלים של מי שאינם מהדרין יש השלכה חשובה על עצם ההידור. כי באשר לאוכל עצמו, ממילא לא כל דבר כל אדם אוכל וקל לו להצניע את החומרא שבה הוא נוהג. לא כן באשר לכלים. המהדר ונמנע מלאכול בכליהם של מי שאינן מהדרין כמוהו אינו יכול לשמור את הידורו בצניעה. הדבר מורגש מדי. ולכך התכוון אולי הרדב"ז באומרו שהוא מוציא לעז על המתירים. ור"ל משום שחומרנו מורגשת על דם. לא בכדי נקראו המהדרין "צנועין" כי הצניעה יפה להידור. וזאת כנראה גם כוונת התוספות שאסרו להחמיר כשהדבר נעשה משום יוהרא.

עיינ תוס' ברכות לד א ד"ה מלמדין אותו שלא ישחה:

וא"ת וישחה ומה בכך? וי"ל שלא יבא לעקור דברי חכמים. שלא יאמרו כל אחד מחמיר כמו שהוא רוצה ואין כאן תקנת חכמים וחישינן ליוהרא.

אם כי שם מדובר בחומרא שאין לה מקור הלכתי. אך גם חומרא שיש לה מקור בהלכה יש בה חשש ליוהרא כמו שמצינו בברכות דף טז/ב:

היה חתן אם רוצה לקרות קריאת שמע לילה הראשון קורא רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הרוצה ליטול את השם יטול.

וז"ל הברכי יוסף ביו"ד סי' שלא סק"כ:

ומן האמור מבואר שהלוקח שומשמין ולש אותן בדבש ושקדים אינו חייב בתרו"מ, והרוצה להחמיר בתוך ביתו הנה מה טוב, ולא שייך בזה כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט כיון שהוא מתנהג בחסידות, ולאיש אשר אלה לו יותר טוב היה אם ישם אל לבו לדקדק בדברים חמורים מאלה שהם עיקרי הדת ושרשם, ועונשם של מזות, ולכל הדברות אין להורות ברבים להחמיר בדבר שנתפשט המנהג להתיר, ופסקו כן רבנן

בתראי בתשובותיהם, ובמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים להורות לרבים להחמיר והדברים פשוטים. ויותר מהמה בני הזהר במשקל החסידות, ובין תבין בינה לעתים.

שני דברים למדנו מהחיד"א: א. המהדר יעשה זאת בצינעא ולא יורה לרבים. ב. כשאדם מהדר עליו לפלס את מעגל דרכיו ולהדר ראשית כל בנושאים חמורים יותר כעקרי הדת ועונשם של מידות. כי יש ואדם מחמיר בדברים קלים ומקל בדברים חמורים וסבור שהוא חסיד ובכך הוא מוצא את סיפוקו הרוחני ואינו משתדל להתקדש בדברים חשובים יותר. לא זו דרכו של חסיד אמיתי. הוא מעוניין לעלות במעלות קדושים בהידוריו ולכן הוא מעדיף להדר במקום שבו ההידור נחוץ יותר. וכבר כלל זאת ר' יונה החסיד בוידויו: את אשר החמרת הקלתי ואת אשר הקלת החמרתי.

כשיש פגיעה בערכים אחרים

א. כתב הש"ך ביורה דעה סימן יז ס"ק ח:

אלא כל הרוצה להחמיר כו' - ובבהמת עובד כוכבים דליכא הפסד ממון משום מדת חסידות אסור אבל בבהמת ישראל משום הפסד ממון אפילו מדת חסידות ליכא אלא חומרא לגדולי החכמים.

מדבריו למדנו שיש דרגות במהדרין. מידת חסידות - הנהוג בה אינו רשאי להחמיר כשיש הפסד לאחרים. וגדולי החכמים - הם רשאים להחמיר גם כשנגרם לאחרים הפסד. ואולי הנפסדים מוחלים ליחידים כאלו.

ב. בפתחי תשובה יורה דעה סימן יח ס"ק ט:

עיין בספר שלי"ה ד' ע"ד ע"ב שכתב שראה חסיד אחד שלא אכל בשר שחוטה משום שראה בחוש המשוש שהסכין פגום והשוחט לא הרגיש בזה ע"ש עוד ועיין בתשובת בית יעקב סי' צ"ה שכתב דמדינא א"צ להחמיר בזה אלא ממדת חסידות יש להחמיר בחול ולא בשבת ויו"ט דמבטל מצוה אם אינו אוכל בשר ע"ש ואין דבריו מוכרחים עיין באו"ח סימן רפ"ח ס"ב ובש"ס חולין ד' י"א סוף ע"ב:

ג. בספר שם הגדולים - חלק ספרים - מערכת ז אות כו:

ועתה אשר עיינו הרואות שמזמן הגאונים כל מחבר ספר כותב שמו עליו יש להחזיק במנהגם, ושאני התנאים ואמוראים שכתב בספר החסידים סי' שס"ז דיש מהם מי שנהג זה שלא להזכיר שמו דלפי עליונותם המופלא היו נוהרים גם בזה הדקדוק

לנהוג כך בדור יתום יהיה רמות רוחא כי מורה שכבר הוא שלם ורצה לקיים גם זה הדקדוק, דלא יבצר שלא יודע בדורו ואע"ג דלבו לשמים וכונתו לטובה, איכא לזות שפתים שרוצה להראות חסידות יותר מכמה גאוני וגדולי עולם.

לא עם הארץ חסיד אמרו חז"ל, כי המהדר צריך לשקול היטב את חומרתו, שלא יפגע בערכים אחרים, כגון בממונם של אחרים, בכבוד השבת ובכבודם של ראשונים.

ההידור הציבורי בדורנו

בדורנו נתחדשו שני דברים בתחום ההידור, הנראים לכאורה כשני הפכים. שניהם מתבטאים בתחום הציבורי: מצד אחד איכשר דרא וחומרות והידורים אינם רק נחלת יחידים, אלא הפכו להיות נורמות ציבוריות וסימן הכר לחברה תורנית. ממילא ההידור יצא מרשות היחיד לרשות הרבים. קשה יותר לשמור את ההידורים בצינעה, הם מופגנים בפרהסיא לעיני כל. אדם רוצה, ובצדק, להימנות על חבורה מהדרת במצוות. (ייתכן שתופעה זו נוצרה כתגובת נגד הפוכה לתופעת החילון הפושה לדאבונו בחלקים רבים בעם.)

דא עקא, לא כל אחד ת"ח היודע מהו דין ומהי חומרא. מי שאינו ת"ח אינו מודע למגבלות של החומרות, דהיינו לא לזלזל בת"ח ובהכשרים אחרים, או לעשות זאת בצינעא וכן להתכוון להתקדש בהידור זה (דבר המחייב למשל ריסון באכילת בשר. מי שאוכל מנות נוספות של בשר כשר למהדרין אינו מתקדש בכך...). אביא דוגמא לבורות של מהדרין. מתקשר אדם ונפשו בשאלתו: אני שייך לציבור הנהוג לאכול רק בשר "חלק" האם עוף פלוני נחשב ל"חלק"? שאלתיו, האם הוא נוהג להחמיר רק בבשר בהמה, בגלל ריבוי סירכותיה, או באווז מפוטם בגלל הפגיעה בושטו (או בגלל צעב"ח, דבר שלא זכה להידור כמו איסור טרפות...) או גם בעוף? אין לו תשובה. כי הוא אינו יודע במה הוא מהדר ולמה הוא מהדר? (והרי לא הידור זה כהידור זה. אומנם המהדרין בודקים היום כל ריאה בעוף. אך מעיקר הדין אין צורך בכך, כי אחוז הטרפות בעופות עדיין אינו מגיע למיעוט המצוי, אלא בשעת אפידמיה, ואז באמת צריך לבדוק כל עוף ועוף. ולכן יפה עושות המשחטות המהודרות הבודקות תמיד כל ריאה וריאה ועוקבות בכך אחרי הלהקה אם יש בה חשש לאפידמיה שאז יש לבדוק בדיקה יסודית ואיטית יותר. וה"ה לצוה"ג.)

מאיך, התייעוש המתקדם של מוצרי המזון מאפשר כשרות המונית לכלל הציבור. אדם רגיל הרובש ריח מוצרי מזונו בסופרמרקט בישראל לא נכשל כמעט באיסור.

הירקות והפרות מעושרים ואין בהם ערלה, מלחם ועוגות הופרשה חלה והקמח נופה כדין, הבשר הודח ונמלח, הדגים חוטאו, החלב ומוצריו כשרים וכל המוצרים מושגחים. בודאי שיש הרבה לשפר ולשכלל. ומן הסתם יש גם תקלות (ובאיזה בית או מפעל אפילו המהודר ביותר אין לפעמים תקלות?) אך מגלים אותן ומתקנים אותן. ב"ה רוב עם ישראל בארץ אוכל כשר. זהו הישג אדיר שיש להתברך בו.

אולם היא הנותנת. רמת כשרות ארצית אינה יכולה להדר בכל ההידורים והחומרות, אלא עליה להתבסס על עיקר הדין. למשל, אם ההכשר על כל הבשר בארץ יהיה אך ורק "חלק" אחוז הבהמות האסורות יעלה בהרבה ויחד עמו מחיר הבשר. וכשיהיה פער גדול בין מחיר הבשר הכשר (החלק) לזה הטרף עלול חלק גדול מהאוכלוסיה שאינו מדקדק במצוות להעדיף תוצרת לא כשרה זולה. נמצא חומרתו קולתו. רק כאשר אחוז אוכלי החלק הוא לא גבוה ניתן להבטיח בשר כשר כדין וזול לכלל האוכלוסיה. אם אחוז זה יעלה אי"ה יהיה צורך לשקול מחדש מהו הידור מצוה. או אם ייאסר על כלל האוכלוסיה להשתמש בג'לטין ואבקת חלב מחו"ל (דברים שהותרו מעיקר הדין ע"י פוסקים רבים) אנו עלולים לגרום במו ידינו להכשיל את רוב הציבור הישראלי במוצרי טרפה גמורים. שהרי ציבור זה לא יוותר על מוצרים המכילים חומרים אלו (ואין אפשרות מעשית לייצר את כל המוצרים רק מג'לטין דגים או מאבקת חלב תוצרת הארץ) ואם לא ימצא מוצרים כשרים ייבא או ייצר אותם ללא הכשר כלל. אין כאן קולא של התפשרות על חשבון עקרי ההלכה, אלא החמרה של אחריות לכלל ישראל. עם זאת ברור שמי שיכול להדר רצוי שיהדר ויחמיר לעצמו ולא ישתמש במוצרים אלו.

כשרות מהדרין

כשרות מהדרין דואגת מדרך הטבע ראשית כל לחוג לקוחותיה. דוגמא מעשית לכך היא תעשיית הממתקים. מי שדואג לממתקים ללא ג'לטין וללא אבקת חלב מחו"ל רואה לנגד עיניו את ציבור הלקוחות המעוניין בהידור זה ולא את הציבור הרחב. וכן בפסח. בד"צ אשכנזי לא יתן הכשר לאוכלי קטניות, שהם רוב הציבור. האם נאכיל אותם חמץ חלילה? אין ספק שהאחריות מחייבת לדאוג לכלל הציבור. בנושא זה אומנם הפתרון פשוט. ייכתב מפורש שההכשר לפסח הוא לאוכלי קטניות ומי שאינו אוכל יימנע מלאכול. וכן הנוהג לציין על הממתקים שהם מכילים ג'לטין ואבקת חלב מחו"ל. למרות זאת יש הנמנעים מלתת הכשר לאוכלי קטניות ומסלקים את השגחתם

אלא שבדרך כלל אין הקב"ה מביא תקלה על ידיהם ומלאכתם נעשית בידי אחרים הדואגים לכשרות לפסח גם לאוכלי קטניות. בעיני ההדיוטות שאינם ת"ח נחשבים הראשונים למהדרין יותר מהאחרונים. והשאלה הנשאלת מי מהדר יותר, מי שמציל את כל ישראל מחשש חמץ בפסח או מי שדואג רק לחלק קטן של הציבור?

אין ספק שבמקום שאפשר להדר ראוי להדר. אולם במקום שאחד בא על חשבון חברו יש לשקול בכובד ראש מה עדיף, הידורם של מעטים או הצלת הרבים?

מצינו כעין זה בתוספות מסכת שבת דף ד עמוד א ד"ה 'וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך'

והא דתנן בהשולח (גיטין דף מא: ושם) מי שחציו עבד וחציו בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין ואע"ג דבהאי פירקא (דף לח:) א"ר יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה דלעולם בהם תעבודו! שאני פריה ורביה דמצוה רבה היא כדמשני התם בר"א שנכנס לבה"מ ולא מצא שם י' ושחרר את עבדו להשלימו ל' מצוה דרבים שאני ... וגבי חציה שפחה וחציה בת חורין שנהגו בה מנהג הפקר וכפו את רבה בהשולח (גיטין דף לח:) משום שהיתה מחזרת וממציאה עצמה לזנות ודומי' לאנוסין והוי נמי כמצוה דרבים.

ושם המדובר בעבירה מהתורה ובכל זאת דעת התוס' להתיר ליחיד לעבור עבירה כדי לזכות את הרבים. על אחת כמה וכמה כאשר אין מדובר בעבירה ממש אלא בהידור בלבד. מסתבר שעדיף להציל את הרבים מאיסור ממש מאשר לאפשר ליחידים להדר.

העליתי שאלה זו רק באופן תיאורטי, כי למעשה ניתן בדרך כלל לשמור על שתי נורמות, נורמה בסיסית כשרה עפ"י כללי ההלכה ונורמה מהודרת. וראוי שהרבנות עצמה תקפיד על שתי נורמות אלו מבלי להתפצל לועדי כשרות נפרדים, שעצם פירודם בודאי אינו מהדרין והוא מזמין בדרך הטבע עימותים ומתחים שאינם רצויים. וביניהם - הרושם שנוצר שאלו מהדרין ואלו לא מהדרין כביכול, כשהאמת היא שאלו ואלו מהדרין, אלא שאלו מהדרין ליחידים ואלו מהדרין ומצילים את כלל ישראל מאיסורי תורה ממש. אם כבר נגזרה גזירת הפיצול הגוזר את בית ישראל לגזרים היה מקום לפחות לחלוקת עבודה מתואמת, חלק ידאגו לנורמה הבסיסית של כלל ישראל וחלק לנורמה המהודרת, כשבין שניהם שוררות אהבה ואחוה שלום ורעות ללא קנאה ותחרות, כי שניהם רואים את עצמם שלוחי דרחמנא של מצות התורה "קדושים תהיו".

תורת ההידור תורה שלמה היא וצריכה לימוד גדול. ומכיון שאיכשר דרא ומודעות ההידור חדרה לשכבות רחבות בעם מן הראוי שסוגיא עמוקה זו תילמד אף היא בהמון הרחב. המהדרין בנושאים מסוימים ידעו למה הן מהדרין ובמה להדר וכיצד להדר ומה להעדיף וכיצד להתייחס לפוסקים שפסקיהם נראים כמקילים ולמי שנחשבים בעיניהם כמי שאינם מהדרין. ואלו שאינם מהדרין ידעו שגם עליהם לשאוף להתעלות ולהתקדש בתחומים הנראים להם חשובים וכך תהיה כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ללא התנשאות זה על זה. וביחד כולם קדושה ישלשו. וראויים דברי הרמב"ן שפתחנו בהם גם לסיים בהם:

וציוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות וגם ישמור פיו ולשונו מהתגאל ברבוי האכילה הגסה ומן הדבור הנמאס, כענין שהזכיר הכתוב (ישעיה ט טז) וכל פה דובר נבלה, ויקדש עצמו בזה עד שיגיע לפרישות.